

Звуки мови й звуки мовлення

- ❖ **Фонетика** — наука про звуки мови.
- ❖ **Графіка** — наука, що вивчає систему мовних знаків для передавання звуків на письмі.
- ❖ **Орфоепія** — сукупність норм української літературної вимови.
- ❖ **Орфографія** — система загальноприйнятих правил, що визначають способи правильного написання слів.
- ❖ **Орфограма** — правильне написання слів за однакової їх вимови з використанням правила / словника.
- ❖ **Звук мовлення** — найменша неподільна одиниця, яку ми **вимовляємо і чуємо**.
- ❖ **Звук мови** — це найменша неподільна одиниця мови, яка утворюється за допомогою мовленнєвого апарата людини.

■ В українській мові 38 звуків, із-поміж них:

Голосні (6)	Приголосні (32)				
	дзвінки (20)	глухі (12)	тверді	м'які	напів- пом'як- шені
творюються суто за допомогою голосу	творюються за допомогою голосу і шуму	творюються за допомогою лише шуму	більшість є парними		
[а]	[б], [в], [г],	[х], [к], [ш],	[д]	[д']	[б'], [п']
[е]	[ґ], [д] —	[т] — [т'],	[т]	[т']	[в'], [ф']
[и]	[д'], [з] —	[с] — [с'],	[з]	[з']	[ґ'], [к']
[і]	[з'], [ж], [м],	[ц] — [ц'],	[с]	[с']	[х'], [ґ']
[о]	[й], [{дз}] —	[ч], [п], [ф]	[{дз}]	[{дз}']	[ж'],
[у]	[{дз}'], [л] —		[ц]	[ц']	[ш']
	[л'], [н] — [н'],		[л]	[л']	[{дж}']
	[р] — [р']		[н]	[н']	[ч']
			[р]	[р']	[м']
				[й] — завжди!	

■ Приголосні звуки є тверді й м'які. У звуковому записі на м'якість приголосного звука вказує скісна риска ['] після букви: *синь* [син'], *сіль* [сіл'], на пом'якшеність — вказує знак [']: *вік* [в'ік]. М'який знак у звуковому записі не вживають.

■ Деякі приголосні утворюють пари: [д] — [д'], [т] — [т'], [з] — [з'], [с] — [с'], [дз] — [дз'], [ц] — [ц'], [н] — [н'], [л] — [л'], [р] — [р'].

■ Не мають пар м'яких такі приголосні: губні [б], [п], [в], [м], [ф], шиплячі [ж], [ч], [ш], [дж]. Вони лише злегка пом'якшуються: [б'ік], [обліч':а].

■ Приголосні [г], [ґ], [к], [х] пом'якшуються лише перед голосним [і]: [г'ірко], [к'іт].

■ Позначення звуків мовлення на письмі

Український алфавіт (абетка, азбука) містить **33** букви:

Буква	А а	Б б	В в	Г г	Ґ ґ	Д д	Е е	Є є	Ж ж	З з	И и
назва	а	бе	ве	ге	ґе	де	е	єе	же	зе	и
Буква	І і	Ї і	Й й	К к	Л л	М м	Н н	О о	П п	Р р	С с
назва	і	її	йот	ка	ел	ем	ен	о	пе	ер	ес
Буква	Т т	У у	Ф ф	Х х	Ц ц	Ч ч	Ш ш	Щ щ	Ь	Ю ю	Я я
назва	те	у	еф	ха	це	че	ша	ща	знак м'якшення	йу	йа

■ Звукове значення букв

1. **Ь** звука не позначає: передає м'якість попереднього приголосного звука: *день* [ден'].
2. Букви **ї, щ** завжди позначають два звуки: *їжа* [йїжа], *щока* [шчокá].
3. Букви **я, ю, є** позначають два звуки (один із них приголосний) у таких позиціях:
  - на початку слова: *ясен* [йясен], *юрба* [йурба́], *єдина* [йєдіна];
  - після голосного: *пояс* [пóяс], *боець* [бойéц'], *союз* [сойúз];
  - після апострофа: *м'ясо* [мйáсо], *п'еса* [пйéса], *в'юн* [вйун];
  - після м'якого знака: *альянс* [ал'йáнс], *бракон'єр* [бракон'йёр], *Ньютон* [н'йутóн];
  - у деяких запозичених словах: *фое* [фой:é], *Мая* [ма́й:а].

Букви **я, ю, є** можуть позначати на письмі голосні звуки [а], [у], [е], що стоять після м'яких приголосних: *маля* [мал'я́], *людина* [л'удіна], *сине* [сін'е].

Якщо букви **я, ю, є** позначають на письмі м'якість подовженого приголосного (його передано подвоєними буквами), то звукописом слово передаємо так: *волосся* [волóс':а].

ЗАПАМ'ЯТАЙ!

В українському алфавіті є дві подібні букви — **з** і **г**. Вони позначають на письмі різні звуки.

Звук [г] утворюється низько в гортані: *гарний, господар, гуси, гуляти, груша, гості*.

Звук [ґ] утворюється за допомогою задньої частини язика: *ґава, ґрунт, ґанок, ґазда, ґелґотіти, ґречний*.

У вимові звук [к] перед наступним дзвінким приголосним вимовляється, як **ґ** (*вокзальний* — [воґзál'ний]).